պուտատի պաշտօնը այնքան աննշան են համարում, որ կարծում են թէ մի և նոյն է ով և լինի ընտրելին: Այժմեան ընտրվածներից միայն մինը համապատասխանում է իր նոր պաշտօնին: Եւ դեռ մեր քաղաքացիք վրդովվում են, երբ այդպիսի անխտիր ընտրվածներից ոմանք երբեմնապէս հասարակական հողերը կամ փողերը սեփականելու փորձեր են անում:

Վերոյիշեալ դէպուտատական ընտրութեան միջոցին, որը կատարվում էր տեղիս արական ուսումնարանի դահլիճում, մեր պ. գաւառապետը հրամայում է ժողովրդին գլխարկները ծածկել, ասելով որ այդ շինութիւնը աւելի նման է ախոռի, քան ուսումնական հիմնարկութեան (պէտք է ասած, որ այդ դահլիճը բաւականին լաւ շինած է): Ցետոյ նա դուրս է կանչում այդ ուսումնարանի հոգաբարձուներին և բոլորի առաջ մեղադրելով նորանց անհոգութիւնը ուսումնարանների տնտեսական վիճակի վերաբերութեամբ, յայտնում է նորանց, որ եթէ նորանք, վեց ամսուայ ընթացքում չեն նորոգի, բարեկարգի ուսումնարանները, նա փ ա կ ե լ կը տայ:

Անցեալ օր փակվեցաւ տեղիս քաղաքային ուսումնարանը: Ուսումնարանական շինութեան մէջ փոփոխութիւններ և նորոգութիւններ են լինելու, մինչև դրանց վերջանալը կարծեմ թէ փակված է մնալու այդ ուսումնարանը: Նորեկ տեսուչ պ. Ֆեօդորով մի բարեխիղճ դասատու է, բայց ափսոս որ մի ամսից աւելի է հիւանդ է բժշկւում:

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են: «Տեղիս ընթերցողները շատ վրդովվեցան կարդալով այժմ դադարեցրած «Փարոս Հայաստանի» վերջին համարում մի նկատողութիւն մեր յայտնի գրող Մ. Նալբանդեանի մասին, որտեղ պ. Զարմայր Մսերեանց համեմատում է նորան Լօժէն Սիւի «Թափառական հրէայի» գլխաւոր հերոս և չարագործ Ռօդէնի հետ: Չը գիտենք ինչ նպատակով «Փարոսի» խմբագրութիւնը գրել է այդ տեսակ մեղադրանքը և ինչ յարաբերութիւն ունի Նալբանդեանց Ռօդէնի հետ:»

Անգլիական «Observer» լրագիրը խօսելով Գերմանիայի մասին, ասում է որ եթէ Թիւրքիայի բաժանումն սկսվի, առաջնակարգ ձայն այդ բաժանման կարգադրութեան մէջ կունենայ Գերմանիան: Բայց Գերմանիան չէ համարում ոչ Ռուսաստանին, ոչ Ռումինիային, ոչ Յունաստանին Թիւրքիայի ժառանգներ: Եւրոպական Թիւրքիայի ժառանգ Գերմանիան համարում է Աւստրիային: Բայց ասիական Թիւրքիայի մասին անգլիական լրագիրը ոչ մի խօսք չէ ասում:

Ստացանք «Ժուռնալ դ'Օրիան» լրագրի համար բաժանորդագներ. Աստրախանից, պ. Յովհաննէս Աւագօվից 8 րուբլ և Թիֆլիսից, պ. Փիրումեանցից 4 րուբլ: Առաջվայ փողի հետ կանի 551 րուբլ:

Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը: «Մուղնու եկեղեցին մտնելիս, մարդս իսկոյն երկիւղ է կրում, տեսնելով այն ճեղքը, որ գոյացել է առաստաղի վրա մուտքի դռնից մինչև միւս դուռը: Թէև ճեղքը մասամբ կպցրած է թղթով, երևի դրա համար, որ նրա մեծանալը չերևայ, բայց այնու ամենայնիւ հասարակութեան համար հետաքրքիր է իմանալ, արդեօք եկեղեցի յաճախողները չեն ենթարկվում որ և է վտանգին:»

Մենք ստացանք մի նամակ Վանից որ տեղեկացնում է մեզ թէ պ. Մ. Փորթուգալեան հաւանական և մօտ ժամանակներումս ձեռք տալու է կենտրոնական վարժարանի բացմանը:

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ մեզ գրում են որ այդ քաղաքի մէջ դեկտեմբերի 13-ին պէտք է լինէր քաղաքային դէպուտատների ընտրութիւնը, բայց անաջող կերպով վերջացաւ: Մեր թղթակիցը խորհուրդ է տալիս իր համաքաղաքացիներին ընտրել Յ. Բաբայեանցին և Յ. Սազրանեանցին:

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ մեզ գրում են: «Այս օրերս կայացաւ այստեղի կլուբի դահլիճում այն ընկերութեան անդամների ժողովը, որի կանոնադրութիւնը նորերումս հաստատվեցաւ մինիստրութիւնից և որ կոչվում է «Попечительство о бѣдномъ учащимся юношествѣ» (Չքաւոր երիտասարդութեան մասին հոգաբարձութիւնը): Ժողովի նպատակն էր ընտրել ընկերութեան կառավարիչներ: Այս ընկերութեան անդամներ կարող են լինել և կանայք: Հասարակութիւնը մեծ համակրութեամբ վերաբերվեց դէպի ընկերութիւնը և մի օրվայ մէջ հաւաքվեց մինչև 9000 րուբլ գումար: Արդէն գրվել են մինչև 300 անդամներ: Պատուաւոր անդամը վճարում է 100 րուբլ, իսկ տարեկան անդամը 5 ր.: Բայց անդամներից շատերը եղել են, որոնք ֆօնդը կազմելու համար նուիրել են երկու հարիւր, երեք հարիւր և հինգ հարիւր րուբլ, իսկ մի հարուստ երիտասարդ նուիրեց 1000 րուբլ: Հայերից շատ կան անդամներ, որոնցից շատերը տուել են մինչև 500 րուբլ: Համաձայն կանոնադրութեան կառավարիչները 5 հոգի պէտք է լինեն: Ընտրվածներից մինը մի տիկին է, միւսը մի հայ, պ. Մկրտիչ Բուրժալեանց, միւսներն էլ զարգացած և երիտասարդ ռուս պարոններ: Մեզ համար ուրախալի է, որ այսուհետև ուսանողներին օգնելու համար սրան նրան դիմելու հարկաւորութիւն չենք ունենայ, այլ ուղղակի կը դիմենք հոգաբարձութեանը, որ միշտ պատրաստ կը լինի օգնել առաջադէմ ուսանողին, ինչ ազգութեանը և պատկանի նա:»

Ստացանք «Առողջապահական թերթ» ամսագրի երկրորդ տետրակը: Առհասարակ բժիշկ Տիգրանեան շատ լաւ է կազմում իր համարները, ափսոս միայն, որ տպարանի տառերը մաշված են երևում և «Առողջապահական թերթը» պարզ չէ տպվում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

„ПОРЯДОКЪ“ ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բեռլինից „Порядокъ“ լրագրին գրում են հետևեալը: Դեռ նորերումս գերմանական կիսապաշտօնական լրագիրները հաւատացնում էին ամբողջ աշխարհին, որ անկարելի է ճանաչել Բեռլինը, որ նա այլ ևս իր նման չէ, այնպիսի պահպանողական ոգի է տիրում այդ քաղաքի մէջ: Այնու ամենայնիւ Բեռլինը նոյնն է մնացել, ինչ որ եղել և այժմ աւելի քան թէ երբէք նրա մէջ տիրապետում է առաջադիմական ոգին: Բայց իսկապէս անկարելի է ճանաչել գերմանական պարլամենտը. նա այլ ևս իր նման չէ և ֆրանսիական ժողովի պատկեր է ստացել: Մարդ չէ հաւատում, թէ իր առաջ ծանրաբարոյ և հանգիստ գերմանացիներ են, տեսնելով, թէ այդ բոլոր պատգամաւորները, մինիստրները և կառավարչական գործակատարները ինչպէս կորցնում են սառնարտութիւնը, վրդովվում են, տաքանում են և բղաւում են, երբ մի փոքր առիթ է ներկայանում:

Պատահում էր առաջ, որ ամենագեղեցիկ ճառերը ճառախօսները այնպէս էին արտասանում, կարծես թէ խօսողը մարդ չէ, այլ արձան: Լսողներն էլ, այսինքն մնացած պատգամաւորներն էլ իրանց այդպէս էին պահում: Ժամանակ առ ժամանակ միայն լսվում էր հանգիստ արտասանած „բրավօ“, „ճշմարիտ է“ կամ թէ մի այլ բացականչութիւն: Կարծես թէ ներկայ եղողները չէին լսում, այլ քնած էին: Այժմ տեսէք, թէ ինչպիսի արագ շարժումներ են կատարվում: Ճառախօսի դէմքը անդադար փոփոխվում է, նրա ձեռքերը մի րոպէ հանգիստ չեն մնում, նրանք կամ սպառնացող կամ զգուշացնող նշաններ են անում, ինքն էլ անդադար այս կողմ այն կողմն է պտտվում և մի րոպէ հանգիստ չէ մնում: Դա մի հասարակ կենդանի մարդ չէ, այլ գայրացած և վրդոված մարդ: Ամբողջ ժողովն էլ այդպէս է տրամադրված: Անդադար լսվում են բացականչութիւններ և նկատողութիւններ: Վիճաբանութիւնները խօսակցութեան են նմանում, որովհետև պատգամաւորները անդադար ընդմիջում են և ընդհատում են ճառախօսներին: Մէկը նկատողութիւն է անում, միւսը հակառակ կողմից պատասխանում է: Մարդ ակամայից կասկածում է, որ ինքը Բեռլինի մէջ է: Եւ միայն գերմանական լեզուն է, որ համոզում է, թէ մարդ գերմանական բոյնստագի մէջ է գտնվում և թէ պատգամաւորներն էլ գերմանացիներ են: Մինիստրները և նրանց գործակատարները առաջ ամեն բանին օլիմպիական հանգստութեամբ էին վերաբերվում: Նրանք շատ անգամ երկար և մանրամասն մեկնութիւններ էին տալիս զանազան հարցերի վերաբերութեամբ, հերքում էին ընդդիմադրականների նկատողութիւնները: Բայց այդ բոլորը նրանք անում էին հանդստութեամբ, անդադար ցոյց տալով իրանց բարձր դիրքը և հասարակական դրութիւնը: Այժմ այդ բոլորը փոխվել է: Նոյն մարդիկն են, բայց առաջվայ բնաւորութիւնը անհետացել է: Ներկայումս հէնց որ մի պատգամաւոր կըծու նկատողութիւն է անում, մինիստրական նստարաններից աղաղակներ են լսվում:

Ի հարկէ այդ կողմից իշխան Բիսմարկը առաջինը օրինակ տուեց: Բայց ամենքը Բիսմարկ չեն: Ինչ որ կարող է Բիսմարկ անել, այն աններելի է որ և է Պուտկամերի, Շոլցի կամ մի այլ մինիստրի համար: Սրանք էլ առաջ այդ բանը շատ լաւ էին հասկանում, բայց այժմ սկսեցին մոռանալ: Ամենքը փոխվել են և այդ փոփոխութիւնը ուշադրութեան արժանի է: Ես այն պատճառով այդքան մանրամասնաբար նկարագրեցի գերմանական պարլամենտի արտաքին տեսքը, որովհետև նա ներկայացնում է ներքին կեանքի փոփոխված դրութիւնը: Դա ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ ժամանակի պահանջ, այն փոթորիկների նշաններից մէկը, որ փորձված նաւավարը շուտով նկատում է և նա-

---

նրանք հանդիպելով և համբուրվելով, իսկոյն սկսում են խօսել Աթոյեանցի հետ, Վարդուհին սկսում է ծաղրել նրան, իսկ Սօֆիան միայն գրաւում է նրան:

Սրանց նման պակասութիւններ ցրուած են ամբողջ պիէսայում:

Գուցէ պիէսան աւելի կաջողվէր, եթէ գրվէր ոչ թէ երեք, այլ չորս կամ հինգ գործողութիւններով:

V.

Տաս տարի սրանից առաջ, երբ ես «Մշակի» մէջ սկսեցի յարձակվել համալսարանական երիտասարդութեան վրա, բոլորը վրդովված էին, բոլորը ինձ մարգարէանում էին որ «Մշակը» գրանով կընկնի, իր յարգանքը կը կորցնի հասարակութեան մէջ: Համալսարանականները և գուցէ նրանց թւում և նոյն իսկ մեր այժմեան հեղինակը, եթէ լաւ յիշողութիւն ունեն, սկզբից խնդրում աղաչում էին ինձ վերջ դնել դիպլօմաւոր երիտասարդների վրա յարձակումներին, իսկ երբ ես պատասխանեցի թէ իրաւունք չունեմ իմ գիտած ճշմարտութիւնը ծածկելու և կեղծաւորելու, համալսարանականների խումբը հիմնեց «Մշակի» դէմ մի հակաօրգան, «Մեղու Հայաստանի» լրագիրը, որ և դարձաւ մեր համալսարանականների օրգան, և սկսեց ամեն տեսակ հայհոյանք թափել ինձ վրա իմ յանդգնութեան պատճառով ցոյց տալ համալսարանականներին ինչպէս նրանք կան. չահասէր, կեղծ, կեղտոտ, անբարոյական, անազնիւ:

Եւ ահա, այժմ, երբ տաս տարին անցաւ, մի հեղինակ, ինքն համալսարանական, որ գուցէ նոյնքան վրդովված էր ինձ դէմ, որքան և ուրիշները, գրում է մի պիէսա, որտեղ դուրս է բերում երկու համալսարանականների տիպեր և երկուսին էլ ցոյց է տալիս վերին աստիճանի անհամակրական, պչրուկի, չահասէր, անբարոյական. միայն մինին՝ գգուշ, խորամանկ, գործնական, եղուխտ, արտաքուստ փայլուն, հրապուրիչ,—միւսին վերին աստիճանի ցինիկ, աներես, իր անբարոյականութեան մէջ աննկարագրելի անկեղծ:

Այն ինչ որ տաս տարի առաջ յանցանք էր համարվում, այն անում է այժմ նոյն շրջանից, համալսարանականներից դուրս եկած մէկը: Նա անխնայ մտրակում է բարձր ուսում ստացածներին և հանդիսականի վրա դառն ծիծաղ և զզուանք է ազդում Զանումեանցի և Աթոյեանցի տիպերով:

Դա ժամանակի նշան է:

VI

Դերասանների և դերասանուհիների խաղի մասին էլ մի քանի խօսք:

Տեսնելով տիկին Հրաչեայի օր. Բերոյեանցի դերի մէջ, ես աւելի էլ համոզվեցայ իմ կարծիքի մէջ, որ յայտնեցի շնորհալի դերասանուհու մասին Դիւմայի «Կամելիազարդ տիկին» պիէսայի Մարգարիտայի դերի մէջ: Որքան ռոմանտիկական գրողի այդ chef d'oeuvre-ի հռչակաւոր դերը տիկին Հրաչեայի ոյժից վեր է, այնքան էլ նա գեղեցիկ է, հրապուրիչ է Վարդուհու սրտաշարժ, համակրական դերի մէջ: Նրա դէմքի միմիկան վերին աստիճանի համակրական, խելացի և արտայայտութեամբ լի է: Դերասանուհու շարժուածները, հագուստը, ձևերը կատարելապէս յարմար էին Վարդուհու դերին: Ես աւելի էլ համոզվեցայ որ Հրաչեան աւելի ընդունակ է խաղալ բէյալական պիէսաներում, քան թէ խիստ տրագիկական, խիստ ողբերգական դերերում: Դիւմայի Մարգարիտայի դերի ամենաողբերգական տեղերի մէջ նրա խաղը միակերպ և անգոյն էր դառնում. Վարդուհու դերի մէջ մինչև անգամ նրա ձայնի պակասութիւնը չէր նկատվում: Նրա բնական միջոցներից, նրա ձայնից վեր է խաղալ այնպիսի դերերում, որոնք ներկայացնում են արտակարգ հանգամանքներից ծնված տիպերը և բնաւորութիւնները, ինչպէս օրինակ Մարգարիտա Գօթիէ: Իսկ Վարդուհու դերի մէջ, կրկնում եմ, Հրաչեան կատարելապէս հրապուրիչ էր և ներկայացնում էր մի ա մ բ ո ղ ջ բնաւորութիւն, որ ոչ մի րոպէ չը թուլացաւ, ինքն իրան չը հակառակեց:

Օրիորդ Մ ա ր ի Ն ո ւ ա ր դ ի ն ընկաւ մի դժուար դեր. դժուար, որովհետև նա պէտք է ներկայացնէր մի թէև բոլորովին իրական, բայց այնու ամենայնիւ անորոշ, չը կազմակերպված անձնաւորութիւն, Թիֆլիսեցի հարուստ վաճառականի աղջկան, Սօֆիային: Եւ իմ կարծիքով նա վերին աստիճանի նուրբ կերպով ըմբռնեց այդ տիպի բոլոր մանրամասն յատկութիւնները: Ինչ է Սօֆիան. մի անզարգացած, բարի ձգտումներով աղջիկ, որ պաշտում է Զանումեանցին և այնքան միամիտ է, որ կարծում է թէ Զանումեանց սիրում է նրան իր արժանաւորութիւնների, իր գաղափարների համար և ոչ թէ իր փողի համար: Մարի Նուարդ երեխայի պէս ուրախանում է երբ իմանում է թէ Զանումեանց իրան սիրում է. նրան դուր է գալիս, նրա ինքնասիրութիւնը բաւականացրած է որ Զանումեանցի պէս մի մարդ նրան սիրում է: Բայց հարցնող լինի՝ քո գաղափարները ո՞ւր են, այն գաղափարները, որոնց համար իբր թէ սիրել է քեզ ազգասէր բժիշկը: Երբ Մարի Նուարդ վախեցած հարցնում է «Ստեփանօս, մի՞թէ այժմ կերթաս Հայաստան» և հանդստացած ու երջանիկ դէմքով շատ բնական է գտնում իր Ստեփանոսի պատասխանը թէ չէ գնում, ինձ երևաց մի տ ա ն ո ւ ա ղ ջ ի կ, որի մէջ բոլոր վերացական գաղափարները միմիայն արտաքին, արուեստական փայլ էին, իսկ այժմ իր երջանկութեանը հասած, նա շտապում է վայելել ամուսնական երջանկութիւնը և, ի հարկէ, կաշխատի մի ապահով տեղ գտնել իր Ստեփանոսի հետ, քան թէ ենթարկվել խօլերային:

Այն տեսիլի մէջ, որտեղ Սօֆիան սկսում է մի խանդոտութիւն զգալ դէպի Վարդուհին, մի խանդոտութիւն որ զուրկ է որ և է բարոյական գաղափարից և այն տեսիլը որտեղ երկու օրիորդները խօսում են սիրոյ նշանակութեան վրա,—Հրաչեան էլ, Մարի-Նուարդն էլ շատ կենդանի և բնական կերպով անցկացրին: Այն տեղն էլ օր. Մարի-Նուարդ շատ բնական կերպով ներկայացրեց, երբ հօր սպառնալիքի առջև, աչքերը ցած գցելով, անվստահ, վախկոտ կերպով, ժամանակ առ ժամանակ ճակատի տակից է նայում իր հօր վրա և վերջապէս արտասանում է. «Ոչ, Աթոյեանցի հետ չեմ պսակվիլ:» Այդտեղ միանգամից անհետանում է երկու տարի Զանումեանցի մօտ աշակերտութիւն արած կարգից դուրս ճակը, և կրկին յայտնվում է ամեն գաղափարներից զուրկ մի

խաղգուշական միջոցներ է գործադրում, իսկ պետական ղեկավարները նրան չեն կամենում նկատել: Ո՞րքան քաղաքական փոթորիկների առաջը կարելի էր առնել, եթէ մարդիկ ցանկանային նկատել այն մանր երեւոյթները, որոնք ապացուցանում են թէ քաղաքական կեանքը ելեքտրականութեամբ լցված է:

Մի երեւոյթ էլ կայ, որ նոյնքան վնասակար է և գրեթէ ամեն տեղ կրկնվում է: Դա այն սովորութիւնն է, որ բարձրաստիճան պաշտօնեաները ձգտում են կառավարութեան համերաշխութիւնը ցոյց տալ աննշան աստիճանաւորների գործերին: Երբ այդ կատարվում է Թիւրքիայի կամ Պարսկաստանի մէջ, ուր գրագէտ մարդ անգամ դժուար է գտնվում, դա տխուր երեւոյթ է, բայց հասկանալի: Բայց Գերմանիան „մտածողների երկիր“ է: Նրա ամբողջ հասարակութիւնը գիտնական մարդկերանցից է կազմված և ամբողջ աշխարհին նա կարող էր գիտնականներ տալ առանց պակասութիւն զգալու: Ինչպէս է, որ այդպիսի երկրի մէջ մինիստրները մինչեւ այժմ չեն կարողանում հասկանալ, որ ոչ թէ ինքը գեղծումն է անբաւականութիւն ծագեցնում ժողովրդի մէջ և նրան գայրացնում, այլ այդ գեղծման ծածկելը կառավարչական իշխանութեամբ: Այսպիսի մտածմունքներ ծագեցին իմ մէջ մինիստր Պուտկամերի վարմունքը բայխստագի նիստի մէջ, որի ժամանակ քննվում էին վարչական անձանց ապօրինի գործողութիւնները ընտրութիւնների ժամանակ: Ընդդիմադրական կուսակցութեան յայտնած փաստերը առաջ չեմ բերի, որովհետեւ նրանք փոքր թէ շատ յայտնի են: Բայց հետաքրքիր է, թէ ներքին գործերի մինիստր ինչպէս վերաբերվեցաւ այդ փաստերին: Դրա մասին նա նկատեց, թէ „դա մի կազմակերպված յարձակումն է պրուսական-թագաւորական կառավարութեան վրա:“ Թէպէտ գեղծումները Պրուսիայի մէջ էին կատարվում, բայց բոլորովին աւելորդ էր մանր պաշտօնեաների արարքները կառավարութեան անունով ծածկել:

ԻՏԱԼԻԱ

Իտալական պատգամաւորներին բաժանված է „Կապոյտ Գիրքը“, որ իր մէջ պարունակում է 302 դօկումենտներ յոյն-թիւրքական հարցի վերաբերութեամբ: Իտալական հաւատարմատարին Աթէնքի մէջ ուղարկված հեռագրի համեմատ իտալական կառավարութիւնը մի առանձին գործակատար ուղարկեց Էպիրոս այդ երկիրը ուսումնասիրելու համար: Այդ գործակատարը մի զեկուցում առաջարկեց, որով նա առաջարկում էր նոյն սահմանագիծը, ինչ որ այժմ վերջնականապէս ընդունված է: Մի այլ հեռագրի մէջ արտաքին գործերի մինիստր Մանչինի գրում է, որ բանակցութիւնների կատարվելու ամբողջ ընթացքին Իտալիան չէ շեղվել խաղաղ, իրաւացի և անկողմնապահ ճանապարհից: „Այդ խնդրի լուծումը ձգտելով, գրում է նա, մենք աչքի առաջ ունեցել ենք երկու զգացմունքներ. առաջինը, Եւրոպայի և մանաւանդ Իտալիայի ջերմ ցանկութիւնը պահպանել խաղաղութիւնը և և երկրորդ, Իտալիայի աւանդական բարեկամութիւնը դէպի ցեղակից ազգութիւնը: Պ. Գելիանիս յունիսի 29-ին յայտնեց եւրոպական ժողովի առաջ, թէ, չը խօսելով արդէն հելլէնական համակրութեան մասին, միակ խելացի նախագիծը խնդիրը լուծելու համար այն կը լինի, որ Յունաստանի հետ միացնվի նրա սահմանակից նահանգները: Մենք հէնց սկզբից հաւանեցինք այդ խելացի հայեացքը և մինչեւ վերջը նրան հաւատարիմ մնացինք“: Այնու ամենայնիւ Մանչինի ցանկանում է, որ Յունաստանի և Թիւրքիայի յարաբերութիւնները բարեկամական լինեն: Մի այլ հեռագրով իտալական մինիստրը մտադրեց է լինում այն իրողութեան վրա, որ Իտալիան սկզբունքով ձգտում էր խաղաղաւէր և հաստատ վճիռ կայացնելուն: Ցոյց տալով իր սէրը դէպի գրացի ժողովուրդը Իտալիայի հաւատարմատարներին Յունաստանի մէջ իր գրած նամակներով Մանչինի գովում է Բ. Դրան հաստատամտութիւնը և բարեխղճութիւնը, աւելացնելով, թէ նա հաւատում է Թիւրքիայի կենսական ոյժերին և նրա վերակազմութեանը: Նա յանձնել է իտալական դեսպան Կորտիին յայտնել Բ. Դրանը իտալական կառավարութեան ուրախութիւնը այդ առիթով, որ նա կատարել է իր բոլոր խոստումները և նրա պատրաստակամութիւնը ամեն դէպքում ապացուցանել Իտալիայի համակրութիւնը և բարեկամութիւնը դէպի Բ. Դուռը:

Իտալական սենատը վերջացրեց ընտրողական օրինագծի քննութիւնը: Օրինագիծը ընդունվեցաւ գաղտնի քուէարկութեամբ 142 ձայների մեծամասնութեամբ 55-ի դէմ: Ծնունդեան տօներից յետոյ օրինագիծը կը վերադարձնվի իտալական պատգամաւորների ժողովին, որովհետեւ սենատը նրա մէջ մի քանի փոփոխութիւններ է մտցրել:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերմանական թագաժառանգը և իտալական թագաւորը միմեանց նամակներ գրեցին իշխան Բիսմարկի յայտնի նկատողութիւնների վերաբերութեամբ Իտալիայի մասին: „Voce della Verita լրագիրը հաղորդում է, թէ իտալական դեսպանին Բերլինի մէջ պատուիրած է իտալական թագաւորի ձեռքով գրած նամակը յանձնել գերմանական թագաժառանգին:

„Tageblatt“ լրագրին հաղորդում են Կ. Պօլսից, թէ այնտեղ մեծ յոյսեր ունեն Թիւրքիայի և Գերմանիայի դաշնակցութեան վրա: Սուլթանը և նրա խորհրդատուները յոյս ունեն, որ այդ դաշնակցութեան օգնութեամբ Թիւրքիան կարող է յետ ստանալ ոչ թէ միայն հիւսիսային Աֆրիկան, այլ և այն նահանգները, որոնք այժմ միացրած են Կովկասի հետ: Ինչպէս յայտնի է, Թիւրքաց սուլթանը մի առանձին դեսպանութիւն է ուղարկել Բերլին, որի գլխաւոր Ալի-Նիզամ փաշան է և որի գործունէութիւնը գաղտնի է պահվում: Մինչեւ անգամ սուլթանի մինիստրները չեն իմացել, թէ դեսպանութեանը ինչպիսի յանձնարարութիւններ են տրված: Դեսպանութեան հաղորդութիւնները Բերլինից ստանում է ինքը սուլթանը գաղտնագրով, որի նշանակութիւնը միայն սուլթանին յայտնի է: Գերմանական պաշտօնական լրագիրները հեգնութեամբ են վերաբերվում այն յոյսերին, որ դնում են այդ դեսպանութեան վրա:

Բայխստագի 13 սօցիալ-դեմօկրատ անդամները ամենքը ընտրված են կրկնաքուէարկութիւնների ժամանակ: Անաջողութիւն ունեցաւ միայն Բեբել, որ քուէարկվեցաւ ընտրողական հինգ շրջանների մէջ և ոչ մի տեղ չընտրվեցաւ: Բայց որովհետեւ Բեբել սօցիալ-դեմօկրատ կուսակցութեան նշանաւոր առաջնորդներից մէկն է, ուստի այդ կուսակցութիւնը աշխատում է, որ Բեբել անպատճառ պատգամաւոր ընտրվի: Կարծում են, որ սօցիալական պատգամաւորներից մէկը կը հրաժարվի պատգամաւորութենից, որպէս զի նոր ընտրութիւններ նշանակվեն և Բեբել ընտրվի:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 դեկտեմբերի: Խարկովի և Պսկովի գեմստվօները որոշեցին միջնորդել տեղական հիմնարկութիւնների կանոնագրութիւնների վերաքննութեան համար մասնակցութեամբ էկսպերտների գեմստվօներից:

ՎԻԵՆՆԱ, 19 դեկտեմբերի: Կրիվօշանները հնազանդվեցին զինուորագրութեան օրէնքին:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 դեկտեմբերի: Դեկտեմբերի 19-ին Բարանովի նախագահութեամբ և Պօսիետի ու Բունգէի ներկայութեամբ կայացաւ մասնաժողովի առանձին խորհուրդը հազար վերստանոց երկաթուղու նոր գիծ ընտրելու համար:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 դեկտեմբերի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 93 ր., երկրորդ 90 ր. 37 կ., երրորդ 90 ր. 50 կ., չորրորդ 90 ր. 25 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 223 ր. 25 կ., երկրորդ 216 ր. 50 կ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 90 ր. 12 կ., երկրորդ 90 ր. 5 կ., երրորդ 90 ր. 5 կ., ոսկի 7 ր. 85½ կ.: Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25,19 պէնս, Ամստերդամի վրա 127 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա 214 մարկ 50 պֆ., Փարիզի վրա 265 ֆրանկ: Բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

հայ տանու աղջիկ, որ միայն ուզում է պսակվել մի փայլուն, ազատէր, առաջադէմ երիտասարդի հետ: Բայց ինչի է կամենում նա դրա հետ պսակվել, ինչ գործեր պէտք է կատարեն այդ արարածները յօգուտ ազգի կամ նոյն իսկ մարդկութեան, —դրա մասին իր հօր առաջ արդարացնելու համար ոչ մի խօսք չէ գտնում Սօֆիան անելու: Նա սիրում է Ջանումեանցին, աւելի ոչինչ և կարգանում է ազգել հօր վրա ոչ թէ որպէս հաստատ գաղափարով, կազմակերպված համոզմունքով զինաւորված մի կին,—այլ միայն լաց լինելով, միայն չարժելով նրա զգացմունքը, նրա գութը:

Մնակեանի խաղալու մասին Գուլեանցի դերում ես աւելորդ եմ համարում խօսել, քանի որ շատ անգամ ասել եմ թէ որքան խելացի դերասան է նա և մանաւանդ առիթ եմ ունեցել արդէն նրա մասին իմ կարծիքս յայտնել նոյնանման մի դերում, Սունդուկեանցի «Էլի մէկ զոհ» պիէսայի մէջ:

Առաջին անգամ ես տեսայ Ադամեանցին մի դերի մէջ, որտեղ նա խաղում էր մի կենդանի մարդու և շնորհաւորում եմ նրան: Նրա մշտական ռոմանտիկական բէպերտուարի, կեանքի մէջ գոյութիւն չունեցող փքված անձնաւորութիւնները խաղալուց յետոյ, ես վերջապէս տեսայ մի կենդանի տիպ, Ջանումեանցին: Անհնարին էր աւելի լաւ խաղալ այդ մոդել, անթափանցելի, հանդարտ, հաշւող, իր երեսին միշտ դիմակ, իսկ աչքերին կապոյտ պէնսնէ ծածկող գործնական անձնաւորութիւնը, որ Արգասի աչքերով, յանուն ընդհանրութեան շահերի, վերահսկում է միշտ իր սրտի վրա, քսան հազարանոց նշանածի վրա, որին ձեռք է բերել երկու տարվայ ծանր աշխատանքով, հեռահեռէ իր ոտների տակ հաստատ հող պատրաստելով.... Ամբողջ ժամանակ հանդիստ, անվրդով, Ադամեանց երրորդ գործողութեան մէջ հասցնում է իր դերը Գուլեանցից նրա աղջկայ ձեռքը խնդրելով, մինչեւ կոպտութիւն, մինչեւ յանդգնութիւն: Եւ դա շատ բնական է: Ցեղային բժիշկը արդէն այնքան վստահ է իր գործի աջողութեան մէջ, որ այլ ես ձեռքից չի թողնի քսան հազարանոցը, որին ձեռք զցելու համար այդքան ֆօքուսներ էր անում: Գուլեանց նրան մերժում է, աւելացնելով որ էլ հարկաւոր չէ որ դալ իրանց տունը. որից պատասխան չի լինի:—«Բայց ինձ հարկաւոր է պատասխանն իմանալ, և ես դարձեալ կը գամ:»

Նշանակում է, քսան հազար բուրլ իր մէջ թաքցնող բերդը արդէն պաշարված է, հարկաւոր է միայն վերջին ջանքը անել, զօրով գրաւել բերդը.... «Ինձ հարկաւոր է», ահա ամբողջ գաղտնիքը:

Տեղական տիպերից Աւալեանց, ինչպէս միշտ, շատ լաւ էր ծեր թիֆլիսեցի բուրժուա—չինօվնիկ Սիմէօն Աթոյեանցի դերում, իսկ Ադայեանց, սրա որդու արվօկատ Բարսեղ Աթոյեանցի դերում, ամեն կրիտիկայից առոր էր: Ինչքան մի համալսարանական անպիտան, անօգուտ լինէր, ինչքան վնասակար մարդ յայտնէր, նա համալսարանական է այնու ամենայնիւ, աշխարհը տեսած, արտաքին փայլող ձեւերով, գիտէ, ինչպէս Թիֆլիսցին ասում է, նստել ու վերկենալ: Բայց Ադայեանց յիշեցնում էր ինձ մի միջնակարգ դպրոցի աշակերտին, որ երբէք չէ եղել ոչ մի հասարակութեան մէջ և առաջին անգամ մի տեղ հրաւիրված լինելով, չափազանցացնում է իր բոլոր շարժումները, իր չափից դուրս ազատ և աննպատակայարմար շարժումներով ուզում է ցոյց տալ թէ սովոր է գտնվել ամեն հասարակութեան մէջ:

Ցանկալի կը լինէր որ երբ կը կրկնվի Քիշմիշեանի պիէսան, Աթոյեանցի դերը Ադայեանցից վերցնվի և ուրիշ դերասանին տրվի:

VII

Ես կը վերջացնեմ իմ այս յօդուածս կրկնելով այն խօսքերը, որոնք արդէն ասեցան «Մշակի» մանրքին լուրերում Ա. Քիշմիշեանցի պիէսայի մասին. եթէ պարոնը իր առաջին պիէսայով, որ թէև պակասութիւններ ունի, բայց վերին աստիճանի կենդանի է, կարողացել է միանգամից դասուել իրան մեր սակաւաթիւ ինքնուրոյն գրողների շարքը, յոյս կայ որ Քիշմիշեանցի հետեւեալ պիէսաները ազատ կը լինեն իր առաջին գրուածքի թերութիւններից:

Իսկ այն մարդկանց, որոնք մեղադրում են մեր հասարակութիւնը թէ նա չէ յաճախում տեղական կեանքից վերցրած պիէսաների ներկայացումները, մենք նրանց կը պատասխանենք ռուս երեւելի երգիծաբան Շչեդրինի խօսքերով:

«Մենք երկար ժամանակ ծեծով, ճորտութեան ճնշումով և հայհոյանքներով ինքներս բթացրինք ամբոխը, և այժմ պահանջում ենք որ նա յանկարծակի արձագանք տայ մարդկային քաղաքացիական ամենավսեմ գաղափարներին:»

Կարծեմ որ նոյնը կարելի է ասել և մեր թատրօնական գործի մասին: Մենք երկար տարիներով ընտելացրինք մեր հասարակութիւնը դատարկ «Սամէլներին», «Արշակներին», «Շուշանիկներին» իսկ վերջին ժամանակները անդադար կերակրում էինք նոյն հասարակութիւնը ռոմանտիկական դըրամներից վերցրած ամենախառն բէպերտուարով, ուրիշ կողմից հայոց թատրօնի գոյութեան ամբողջ ընթացքի ժամանակ արգիլարկեցինք շատ-շատ մի ութ հատ ինքնուրոյն օրինաւոր պիէսաներ, ընտելացրինք հայ հանդիսականին արին, թոյնին, մահվան տեսարանին, բնդալեան կրակներին, և այլ, առհասարակ ցիրկային տեսարաններին,—և յետոյ ինքներս զարմանում ենք ու գանգատվում որ հայերը չեն գալիս թատրօն, երբ տեղական կեանքից վերցրած ինքնուրոյն պիէսա է տրվում, որ առանց թոյնի և բէվօլվէրների արձակման, ջանում է հանգիստ կերպով առաջարկել հասարակութեանը այս կամ այն հասարակական խնդրի լուծումը:

Եւ նոյն մարդիկ, որոնք այժմ գանգատվում են թէ հասարակութիւնը սառնասիրտ գտնվեցաւ դէպի Քիշմիշեանի պիէսան, բաւական խօսքեր չէին գտնում մեզ հայհոյելու համար, երբ մենք յարձակվում էինք ռոմանտիկական փտած ուղղութեան դէմ:

Գրիգոր Արծրունի